

SHARWASHILIQTI RAWAJLANDIRIWDA AZIQLANDIRIWDAŃ ÁHMÍYETÍ

Abuov S.Q., Ótegenova A.K., Ídreysov T.N., Taspolatov T.S.
Samarqand mámleketlik veterinariya medicinası, sharwashılıq hám
biotexnologiyalar universiteti Nókis filiali

Házirgi waqıtta sharwashılıqtı joqarı dárejege kóteriw ilajlarınan biri bolıp esaplanğan azıq deregin bekkemlew ilajların ámelge asırıp kelmekte. Olar kóbinese tabiyǵıy otlıqlı jaylawlar hám pishenzarlıqlardan ónimli paydalanıwǵa kiristi, kók jońıshqa unı, silos, senaj, iri ot-shópler, tamır miyweli azıqlar jıynawǵa ayrıqsha itibar bermekte. Bunnan tısqarı, azıqlıq eginlerdiń ónimdarlıǵın hám olardıń toyımlılıǵın joqarılatıwǵa erispekte, hár qıylı toyındırılğan kombikorma, premiks islep shıǵarıwdı arttırıwǵa itibar artıp barmaqta, ot-jem hám racionlardıń toyımlılıǵın joqarılatıw maqsetinde qollanılatuǵın aminokislotalar, biologiyalıq aktiv aralaspalar, antibiotikler, mikrobiologiyalıq sintezler processinde alınğan biologiyalıq azıqlar hám racionnıń minerallıq quramın toyındırıwǵa paydalanılatuǵın mikroelementler islep shıǵarıw jolǵa qoyılmaqta.

Azıq zatlar zapasın hám hár qıylı azıqlar fondın payda qılıw bir qansha quramalı is. Bul maqsetke erisiw ushın kópshilik texnologiyalıq processlerdiń jetilistiriliwi, jańa islep shıǵarıw processleri hám kompleksler ashılıwı, olardı ámelde tuwrı qollanıw talap qılınadı.

Bunıń ushın ámelge asırılıwı shárt bolğan ilajlar tómendegiler:

- a) Tábiyiy jaylaw hám pishenzarlardan únemli paydalanıw.
- b) Azıqlıq eginler egiletuǵın jer maydanlarınan únemli paydalanıw.
- v) Azıqlardı jıynaw ham saqlawdıń ilimiy tiykarlanğan usıllarınan tuwrı paydalanıw. Áne usı usıllardıń ámelde orınlanıwı azıq zapasın bekkemlew mashqalaların sheshiw imkaniyatın beredi.

Sharwashılıq ónimlerin islep shıǵarıw kólemin tek asırıw tek ot-jem menen tolıq tamiynleniwın sheshiwge ǵana baylanıslı bolmay, mallardıń ónimdarlıq dárejesin arttırıwǵada baylanıslı boladı. Buǵan erisiw usılın sharwashılıq ilimiy izertlew institutları, selekciya stanciyaları, laboratoriya, joqarı oqıw orınlarınń ilimiy qániygeleri hámde aldaǵı tájriybe iyeleri sharwashılıqta alıp barılıp atırǵan ilimiy jumısların mallardıń ónimdarlıǵın arttırıwǵa qaratıwları kerek.

Awıl xojalıǵı sharwashılıq malları ham quslardıń ónimdarlıǵın arttırıw ushın tómendegi úsh túrli ilajdı ámeldi asırıw lazım :

- ✓ Mallardıń tábiyiy talapların qanatlandırǵan halda azıqlandırıw.
- ✓ Mallardıń násilin jaqsılaw, násilli mallardıń bas sanın kóbeytiw, ónim beriw qásiyetlerin jetilistirip barıw.
- ✓ Sharwashılıq tarmaqlarındaǵı awır miynet túrlerin sanaat tiykarında islewge ótkeriw.

Mámleketimizde kóp ǵana násilshlik tarmaqları dúzilgen. Olardıń hár birinde úlken selekciya isleri alıp barılmaqta. Nátiyjede kóp ǵana ónimdar mal padaları payda etilmekte. Biraq bir qansha aymaqlarda sharwashılıq ónimdarlıǵı ele pás dárejede. Ónimdarlı mallar padası yaki liniyaları jaratılǵan joq. Kópshilik padalardıń

ónimdarlıq kórsetkishleri boyınsha ekonomikalıq talaplarǵa juwap bere almaydı. Sonıń ushın mámleketimizdiń hámme aymaqlarında qaramalshılıqtı rawajlandırıwǵa itibardı kúsheytiw kerek. Mallardıń sút ónimdarlıǵın arttırıw, sút jetistiriw texnologiyasın jetilistiriw jolı menen qısqa waqıt ishinde sút jetistiriwdi asırıw lazım. Bul rejelerdi ámelge asırıwda joqarı kónikpege iye qánigeler tayarlaw hám xojalıqlarǵa jiberiliwi yaki xojalıqlarda islewshi qánigelerdiń kónikpe bilimleriniń asırılıwı talap qılınadı. Jetik bilimli qánigeler tayarlaw ushın tiyisli oqıw qollanbalardıń jetkilikli bolıwı maqsetke muwapıq boladı.

Azıqlıq zatlardıń sińimlilik dárejesi protsent penen belgilenedi. Malǵa jegizilgen azıqlıq zatlar menen organizm tárepinen ózlestirilgen azıqlıq zatlarǵa qatnasınıń protsent penen anıqlanǵan kórsetkishi sińiriliw koeffitsenti delinedi.

Malǵa jegizilgen pishen hám maldan shıqqan shıǵındı ximiyalıq analiz qılınǵanda tómendegi maǵlıwmatlar alınǵan:

Shoshqa klechatkanı sińire almaydı. Sonıń ushın oǵan kontsentart jemniń optimal muǵdarın belgilew kerek. Eger onıń racionında kontsentrat jem qanshelli kem bolsa azıqtı sonshelli az ózlestiredi.

Ot-jemniń sarplanıwı maldıń jasına, topar strukturasına, hám parodasına baylanıslı. Derlik bir jastaǵı hám belgili bir parodaǵa tiyisli mallar bir túrli kólemdegi azıq jiydi. Demek bunda bir malǵa dúzilgen norma barlıq mallar ushın norma bolıp qala beredi.

1-jadval

Azıqlar hám shıǵındınıń ximiyalıq quramı (%).

Azıqlıq zatlar	Jońıshqa pisheni	Shıǵındı.
Shiyki protein	11,82	11
Shiyki may	1,65	1,7
Shiyki klechatka	39,91	32
Azotsız ekstraktiv zatlar	34,3	25
Kul qaldıqı	7,7	10
Jámi organikalıq zatlar	79,5	69,7
Jámi qurǵaq zatlar	87,5	79,7

Azıqlardı malǵa jegiziw ushın tayarlawdıń da ózine tán áhmiyeti bar. Eger esabında malǵa beriwden aldın, mexanik, biologik, ximiyalıq usıllar menen islew berilse, mal onı jaqsı appetit penen jeydi. Onıń quramındaǵı azıqlıq zatlardı jaqsı sińdire aladı. Islew berilgen sabandı da paydalanıwdı biraq ondaǵı azıqlıq zatlar kem ózlestiriledi.

Mal ushın tayarlanǵan silos massasında gamofermentativ bakteriyalardıń xızmeti joqarı bolıp massada sút kislotalı ashıw protsessi bolıp sút kislotla kóp muǵdarda payda boladı, silostıń sıpatı joqarılaydı. Onı barlıq túrdegi mallar kóp muǵdarda jaqsı jeydi.

Paydalanǵan ádebiyatlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bóyicha harakatlar strategiyasi

tógrisida”gi PF 4947 sonli farmoni. O’zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari toplami, 2017 yil.

2. Hámraqulov R., Karibaev K. Qishloq xójalik hayvonlarini oziqlantirish. Toshkent 1999.

3. Petuxova e.A. i dr. Praktikum po kormleniyu selskoxozyaystvennykh jivotnix. M.1991.

4. Bogdanov G.A. Kormlenie selskoxozyaystvennix jivotnix. M.1990.

5. Kalashnikov A.P. i dr. Nauchnie osnovi polnotsennogo kormleniya selskoxozyaystvennix jivotnix M. 2003.

6. Durst L., Vittman M. Qishloq xójaligi hayvonlarni oziqlantirish. Urganch 2010.

7. B. Yahyayev, Q. Haydarov. Ozuqalarning zootexniyaviy tahlili. Samarqand 2012. (uslubiy qóllanma).

8. Yahyayev. B, Xaydarov B Hayvonlarni oziqlantirish fanidan amaliy va laboratoriya mashg’ulotlari. Óquv qollanma. “Talim texnologiyalari”. Toshkent 2019 yil.

9. Makarcev.N.G. Kormlenie selskoxozyaystvennix jivotnix. Noosfera.Kaluga. 2012

BÓDENE BAĞÍWDÍN ÓZGESHELIKLARI, GÓSH HÁM MÁYEK ÓNIMDARLÍGÍ

Sarsenbaev Q.K., Orınbayev B.P., Sarsenbaeva F.A., Otoboyev H.Q.

Samarqand mámleketlik veterinariya medicinası, sharwashılıq hám biotexnologiyalar universiteti Nókis filiali

Аннотация. В данной статье рассматривается продуктивность перепелов, экономическая эффективность их содержания, значение перепелов для народного хозяйства, а также полезные свойства перепелиных яиц и мяса для человеческого организма.

Annotation. This article discusses the productivity of quails, the economic efficiency of quail farming, the significance of quails in the national economy, and the benefits of quail eggs and meat for the human body.

Házirgi kúnge kelip bódene bağıw hám kóbeytiw ekonomikalıq tárepten jaqsıgana tabıslı tarawǵa aynalǵan. Bódene qasqa quslarǵa salıstırǵanda birqansha ónimdarlıǵı joqarı boladı. Máyekten shıqqan shójeleriniń derlik 70-80 % i jasap ketedi. Júdá tez rawajlanadı hám túrli keselliklerge shıdamlı boladı.

Tuwrı, bódenediń salmaǵı jeńil, máyekleri de mayda. Biraq bódene góshi hám máyekleriniń shıpalı qásiyetleri sebepli oǵan bolǵan talap joqarı.

Bódene bir jıldı 250-300 dana máyek beredi. Máyegi kishkene bolıp, úsh danası bir tawıq máyegine teń bolıp tabıladı. Máyeginiń salmaǵı 8-14 gramm, bódene góshining salmaǵı 100-150 gramm keledi. Bódene 50-60 kúnlık dáwirinen baslap máyek qoya baslaydı, hátte 40 kunliginde de máyekke kiriwi múmkin.